

УДК 37.015.2.134:159.923.2

Прокоф'єва О.О.

**ПРОБЛЕМА ОСОБИСТІСНОГО ЗРОСТАННЯ СТУДЕНТІВ
ПСИХОЛОГІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙВ АСПЕКТІ
ПЕДАГОГІЧНОЇ АНТРОПОЛОГІЇ**

Постановка проблеми. Наша молода країна знаходиться на етапі розвитку, який передбачає багатогранні перетворення в усіх сферах життя. Стрімке збагачення наук новими знаннями, формування новітніх тенденцій, інновації активно впроваджуються в динамічну систему освіти.

Гуманістичні і антропологічні тенденції освіти підвищують вимоги до рівня професійної підготовки студентів. Розвиток системи освіти в цілому прагне до диференціації навчання на основі особистісних якостей студентів.

З огляду на те, що характерною ознакою професії психолога є специфічний інструмент діяльності – власна особистість, а умовою успішної професійної діяльності є постійне особистісне зростання, актуальною стає підготовка фахівця як цілісної гармонійної особистості,

яка здатна і прагне не тільки до професійного, але й до особистісного зростання, орієнтована на саморозвиток і самореалізацію.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Гуманістична психологія – це основа уявлень про значення навчального і виховного процесу для саморозвитку, особистісного зростання людини. Розробка проблеми особистісного зростання спирається на особистісно-центрований підхід К. Роджерса [7]. Проблема особистісного зростання цікавила й інших класиків гуманістичної психології: А. Маслоу [4], Г. Олпорта [5], К. Юнга [10] та інших. У наш час достатньо плідно й ефективно у цій області працюють такі дослідники, як Г. Балл, І. Бех [1; 2] та інші.

Проблемами педагогічної антропології та гуманізації освіти займалися такі класики як В. Сухомлинський, К. Ушинський, А. Макаренко [8; 9; 3].

К. Ушинський визначав таку ідею: “Якщо педагогіка хоче виховувати людину в усіх відношеннях, то вона повинна спочатку пізнати її також у всіх відношеннях” [9]. У сучасній науковій психологічній літературі вивченню розвитку особистісних якостей учнівської молоді та антропологізації освіти приділяється важливе місце, що підтверджує необхідність продовження досліджень у галузі діагностування особистісного зростання.

Мета дослідження. Метою дослідження було обрано вивчення динаміки рівня особистісного зростання та його складових, готовність до саморозвитку і потребу в ньому; аналіз впливу неконструктивних настанов на особистісне зростання і виявлення ціннісних уподобань у студентів психологічних спеціальностей.

Результати дослідження та їх обговорення. Емпірична частина дослідження проводилася на базі Мелітопольського державного педагогічного університету (хіміко-біологічний, соціально-гуманітарний факультети) серед студентів психологічних спеціальностей I - V курсів.

Кількість респондентів – 218 (24 юнаки і 194 дівчини) у віці 17 - 22 років.
Час анкетування – перший семестр 2005 - 2006 навчального року.

Для проведення дослідження було використано: тест “Готовність до саморозвитку” В. Павлова, тест “Діагностика реалізації потреби у саморозвитку”, “Шкала дисфункціональності” Вейсмана в адаптації Д. Бернса, “Методика діагностики соціально-психологічної адаптації” К. Роджерса й Р. Раймонда, must-тест “Визначення життєвих цінностей особистості” П.Н. Іванова й Є.Ф. Колобова [6].

У переважній кількості респондентів виявлено середній та високий рівень готовності до саморозвитку. Кількість таких студентів максимальна на I та III курсах.

Прагнення все більш глибоко пізнавати себе у сполученні з потребою в дійсному самовдосконаленні характерні для більшості студентів усіх курсів. Хочуть знати себе, але не можуть змінитися – 20 % студентів, це говорить про слабку сформованість у них практичних психологічних навичок. З I до V курсу спостерігається тенденція збільшення потреби в пізнанні себе і можливості змінюватись.

Сформована система саморозвитку відсутня майже в половині опитаних студентів. З I-II до V курсу відсоток таких студентів зменшується. Причиною цього може бути збільшення у навчальних планах кількості психологічних дисциплін практичного циклу, які систематизують психологічні знання і формують систему навичок психологічного мислення і саморозвитку особистості студента.

У студентів максимально проявляються такі настанови: “Бездоганність”, “Ярлики”, “Самотність”, “Досягнення” (за шкалою дисфункціональності Вейсмана), які є значною перепоною на шляху до особистісного зростання.

У респондентів всі інтегральні показники соціально-психологічної адаптації проявлені в достатній мірі, серед них найбільш виражені такі як самоприйняття, адаптація, прийняття інших.

Динаміка вираження інтегральних показників соціально-психологічної адаптації, визначила таку закономірність: найбільшого вираження досліджувані критерії особистісного зростання досягають на III курсі, який є «екватором» особистісного зростання в процесі навчання.

На першому місці в ієрархії життєвих цінностей студентів усіх курсів знаходиться цінність “Особистісне зростання”. На другому місці у студентів I та II курсах знаходиться цінність “Міжособистісні контакти та спілкування”, а на III, IV і V курсах – цінність “Відчуття задоволення”. Починаючи з третього місця в ієрархії життєвих цінностей на усіх курсах знаходяться різні цінності (Таблиця 1).

Таблиця 1.

Ієрархія життєвих цінностей студентів психологічних спеціальностей

Місце цінності	I курс (77 респонд.)	II курс (43 респонд.)	III курс (27 респонд.)	IV курс (32 респонд.)	V курс (40 респонд.)
	Цінність, кількість висловів				
1	«Особистісне зростання», 446	«Особистісне зростання», 262	«Особистісне зростання», 161	«Особистісне зростання», 132	«Особистісне зростання», 229
2	«Міжособистісні контакти та спілкування», 160	«Міжособистісні контакти та спілкування», 96	«Відчуття задоволення», 71	«Відчуття задоволення», 98	«Відчуття задоволення», 106
3	«Багатство духовної культури», 153	«Автономність», 85	«Багатство духовної культури», 56	«Прив'язаність і любов», 64	«Багатство духовної культури», 88

4	«Прив'язаність і любов», 131	«Багатство духовної культури», 81	«Прив'язаність і любов», 51	«Багатство духовної культури», 48	«Прив'язаність і любов», 83
5	«Відчуття задоволення», 100	«Прив'язаність і любов», 79	«Міжособистісні контакти та спілкування», 46	«Міжособистісні контакти та спілкування», 48	«Матеріальний успіх», 78
6	«Автономність», 99	«Відчуття задоволення», 68	«Матеріальний успіх», 31	«Матеріальний успіх», 35	«Міжособистісні контакти та спілкування», 73
7	«Матеріальний успіх», 77	«Влада та вплив», 41	«Безпека та захищеність», 20	«Свобода та демократія в суспільстві», 23	«Автономність», 54
8	«Влада та вплив», 56	«Матеріальний успіх», 39	«Автономність», 18	«Автономність», 21	«Безпека та захищеність», 31
9	«Безпека та захищеність», 43	«Служіння людям», 26	«Влада та вплив», 18	«Здоров'я», 18	«Служіння людям», 28
10	«Служіння людям», 36	«Безпека та захищеність», 25	«Привабливість», 16	«Безпека та захищеність», 16	«Влада та вплив», 24
11	«Свобода та демократія в суспільстві», 31	«Свобода та демократія в суспільстві», 25	«Свобода та демократія в суспільстві», 16	«Служіння людям», 15	«Здоров'я», 23

12	«Привабливість», 20	«Привабливість», 20	«Служіння людям», 16	«Влада та вплив», 13	«Свобода та демократія в суспільстві», 23
13	«Здоров'я», 20	«Здоров'я», 10	«Здоров'я», 15	«Привабливість», 6	«Привабливість», 14
14	«Відомість і слава», 10	«Відомість і слава», 10	«Відомість і слава», 6	«Відомість і слава», 3	«Відомість і слава», 7
15	«Багате духовно-релігійне життя», 1	«Багате духовно-релігійне життя», 0	«Багате духовно-релігійне життя», 0	«Багате духовно-релігійне життя», 0	«Багате духовно-релігійне життя», 1

Висновки. Для респондентів домінуючою мотивацією особистісного зростання є зовнішня – прагнення знайти схвалення у оточення та позбавитися самотності; респонденти прагнуть не стільки розкрити свій внутрішній потенціал та реалізувати власні глибинні якості, скільки розвинути в собі соціально схвалювані якості, стати бездоганними.

Статистична обробка даних показала, що чим вищий рівень готовності до саморозвитку, тим вище реалізація потреби в саморозвитку.

Чим більша залежність студента від роботи (настанова «Досягнення»), тим менша в нього можливість реалізувати потребу у саморозвитку.

Можливість саморозвиватися і рівень реалізації потреби в саморозвитку знаходяться в прямій залежності від проявлення таких інтегральних показників соціально-психологічної адаптації як «Адаптація», «Самоприйняття», «Прийняття інших», «Емоційна комфортність», «Інтернальність», «Прагнення до домінування», тобто, вищі потреби можуть бути реалізовані і реалізуються тільки в тому випадку, коли потреби нижчого рівня реалізовані в достатній мірі.

Отримані результати піднімають питання про необхідність диференційованого навчання студентів, розробку програм індивідуальних і групових тренінгів та формування груп особистісного зростання, що

звертають увагу на вікові та особистісні характеристики з метою гармонізації внутрішніх умов саморозвитку особистості.

Перспективи подальших досліджень. Дослідження причин виникнення у переважної кількості студентів перешкод в особистісному зростанні.

Практичне значення дослідження полягає у можливості використання отриманих результатів в педагогічній антропології, що також складає перспективу майбутніх досліджень.

Таким чином, у наш час ідеї гуманістичної концепції знайшли своє відображення в антропологічній педагогіці, основним завданням якої є створення оптимальних умов для особистісного зростання тих, кого навчають. Сучасна освіта набуває якісних змін, пов'язаних зі зміною педагогічної парадигми.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Балл Г.О. Сучасний гуманізм і освіта / Г.О. Балл. – Рівне: Ліста-М, 2003. – 128 с.
2. Бех І.Д. Виховання особистості: навч.-метод. видання: у 2 кн. / І.Д. Бех. – К.: Либідь, 2003. – Кн. 1: Особистісно-орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади. – 280 с.
3. Макаренко А.С. Избранные произведения: в 3 т. / А.С.Макаренко. – К.: Рад. школа, 1985. – Т. 3: Общие проблемы педагогики. – 592 с.
4. Маслоу А. Новые рубежи человеческой природы / А. Маслоу. – М.: Смысл, 1999. – 425 с.
5. Олпорт Г.В. Личность в психологии / Г.В.Олпорт. - М.: КСП+, СПб: Ювента, 1998. – С. 127 - 147.
6. Практическая психодиагностика. Методики и тесты: учеб. пособие / ред. сост. Д.Я. Райгородский. – Самара: БАХРАХ-М, 2000. – 672 с.
7. Роджерс К. Взгляд на психотерапию. Становление человека / К. Роджерс. – М.: Прогресс-Универс, 1994. - 478 с.
8. Сухомлинський В.О. Вибрані твори: в 5 т. / В.О.Сухомлинський. – К.: Рад. школа, 1977. – Т. 4: Павлиська середня школа. – 640 с.

9. Ушинський К.Д. Педагогические сочинения: в 6 т. / К.Д.Ушинський. – М.: Педагогика, 1990. – Т. 5: Человек как предмет воспитания: опыт педагогической антропологии. – 528 с.
10. Юнг К. Аіон. – М.- К.: Рефл Бук-Ваклер, 1997. – 124 с.

АНОТАЦІЯ

Прокоф'єва О.О. Проблема особистісного зростання студентів психологічних спеціальностей в аспекті педагогічної антропології. У статті розглядається проблема підготовки практичних психологів, як фахівців, здатних до особистісного зростання. Вивчається динаміка готовності студентів до саморозвитку, реалізації потреби в саморозвитку, проявлення життєвих цінностей; визначаються перешкоди на шляху до особистісного зростання. Робиться висновок про необхідність розробки програм тренінгів особистісного зростання з метою гармонізації внутрішніх умов саморозвитку особистості та можливість використання отриманих результатів в педагогічній антропології.

Ключові слова. *Особистість, особистісне зростання, педагогічна антропологія, підготовка фахівця, саморозвиток, самореалізація, гуманістична психологія, мотивація.*

АННОТАЦИЯ

Прокофьева О.О. Проблема личностного роста студентов психологических специальностей в аспекте педагогической антропологии. В статье рассматривается проблема подготовки практических психологов, как специалистов, способных к личностному росту. Изучается динамика готовности студентов к саморазвитию, реализации потребности в саморазвитии, проявления жизненных ценностей; определяются помехи на пути к личностному росту. Делается вывод о необходимости разработки программ тренингов личностного роста с целью гармонизации внутренних условий саморазвития личности, а также о возможности использования полученных результатов в педагогической антропологии.

Ключевые слова. *Личность, личностный рост, педагогическая антропология, подготовка специалиста, саморазвитие, самореализация, гуманистическая психология, мотивация.*

SUMMARY

Prokofyeva O.O. The problem of personal growth of students of psychological specialities in the aspect of pedagogical anthropology. In the article it is considered the problem of practical psychologists preparation as specialists who are able to the personal growth. The dynamics of students readiness for self development, the realization of self development need, display of life values are studied; hindrances on the way to self development are determined. In the conclusion it is mentioned the need in working out of programs of trainings of personal growth for the purpose of harmonization of inner conditions of person self development and also the possibility of use of the results in pedagogical anthropology.

Key words. *Personality, personality growth, pedagogical anthropology, preparation of specialist, self-development, self-realization, humanistic psychology, motivation.*